

Transcriptie van het statuut van de rederijderskamer Sinte Anna te Middelburg 1484

Inleiding

Het statuut en veel andere documenten van de Middelburgse rederijderskamer Het Bloemken Jesse zijn verloren gegaan bij de stadsbrand die Middelburg op 17 mei 1940 trof. Toch kunnen we over de tekst ervan beschikken, doordat W.S. Unger, gemeentearchivaris van Middelburg en rijksarchivaris in Zeeland, er een transcriptie van had gemaakt, die hij in 1923 publiceerde.¹ Het is een ordonnantie van het stadsbestuur die de rederijderskamer genaamd Sinte Anna in de eerste, statutaire alinea bevestigt in zijn bestaan.² De kamer krijgt daarin ook de opdracht meer leden toe te laten en zich te organiseren volgens het reglement dat daarna volgt in 22 artikelen.

In de jaren voordat dit statuut werd geproclameerd waren in Middelburg al rederijders actief.³ Of dit statuut een vernieuwing is van een ouder statuut is niet bekend. Het kan ook zijn dat de stad en de kamer na jaren van rederijdersactiviteiten behoefte hadden aan enige formalisering van hun betrekkingen en dat dit statuut het eerste is.

Het statuut van Sinte Anna te Middelburg heeft een vooralsnog onopgehelderde relatie met het statuut van de Reimerswaalse rederijderskamer De Gentylen. De reglementsartikelen zijn inhoudelijk gelijk, met dien verstande dat Reimerswaal er twee meer heeft. Ook de tekst van de daaraan voorafgaande statutaire alinea is in beide statuten inhoudelijk gelijk. Beide statuten zijn gedateerd op 9 januari 1483 (nieuwe stijl 1484). De reden van die gelijkheid en gelijktijdigheid is onbekend. Een tragische overeenkomst tussen beide statuten is dat ook het Reimerswaalse statuut in 1940 verloren is gegaan. Gelukkig was ook dat statuut ruim voor zijn vernietiging getranscribeerd en gepubliceerd.⁴

Het statutaire deel van de tekst is kort. In ongeveer honderd woorden proclameert het stadsbestuur van Middelburg dat het de rederijderskamer 'Sinte Anne genaemt' bevestigt in zijn bestaan met de opdracht meer leden toe te laten en voor zijn activiteiten het navolgende reglement te hanteren. Dat reglement bestaat in Ungers transcriptie uit 22 genummerde artikelen. Of ze in het oorspronkelijke document ook genummerd waren is de vraag.⁵

De hieronder gepresenteerde transcriptie dateert van 1923. Een vergelijking met het originele document is helaas niet meer mogelijk. Wel kunnen we, net als bij Fruins transcriptie van het Reimerswaalse statuut, vermoeden dat ook Unger verscheidene ingrepen heeft gedaan. Ook in deze transcriptie valt bijvoorbeeld op dat nergens is

¹ Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*. Eerste deel, p. 137 – 140; 's-Gravenhage, 1923.

² Het stadsbestuur gebruikt in dit document de naam Sinte Anna ter aanduiding van de kamer. Dat is de naam van de heilige die de kamer koos als schutpatroon. Later werd de kamer Het Bloemken Jesse genoemd. Opmerkelijk is dat er in Veere tot 1530 een kamer bestond onder de naam Sint Anna's Kinderen.

³ Zie voor een overzicht daarvan <https://rederijderszeeland.files.wordpress.com/2021/11/kroniek-middelburg-1366-1533-2.pdf>.

⁴ In Fruin, R., *Het recht der stad Reimerswaal*, 's-Gravenhage, 1905, 15 – 20. Fruins transcriptie is digitaal beschikbaar op <https://rederijderszeeland.files.wordpress.com/2022/07/transcriptie-van-het-statuut-van-rederijderskamer-de-gentylen-de-drie-korenbloemkens.pdf>.

⁵ In Ungers transcriptie staan de nummers van de reglementsartikelen tussen haakjes. Dat kan erop duiden dat ze aangebracht zijn door de transcribent.

aangegeven dat een woord af- of ingekort was en door hem is aangevuld, terwijl af- en inkortingen in oud schrift toch veelvuldig voorkomen. Er is in Ungers tekst ook nooit een afwijkend gebruik van hoofd- en kleine letters. Hij schrijft consequent de letter -v- zoals we het tegenwoordig ook doen, maar die in de 15^e eeuw in een positie tussen twee klinkers meestal werd weergegeven met de letter -u-. De letter i- aan het begin van een woord wordt in 15^e-eeuwse handschriften niet alleen met een i- weergegeven, maar ook vaak met een j-, soms met hoofdletter, dan weer met kleine letter. Unger gebruikt alleen de kleine letter i-. Hij heeft, net als Fruin twintig jaar eerder, de oorspronkelijke tekst waarschijnlijk op heel wat punten genormaliseerd.

In Ungers transcriptie is het geregleinde niet gemarkeerd door een /-teken zoals dat tegenwoordig wel gebruikelijk is. Ook een folionummering ontbreekt en dus ook een scheidingsteken tussen folia. Om die reden heeft het geen zin om in de gedigitaliseerde weergave van zijn transcriptie geregleindes en paginascheidingen aan te brengen.

Tegenwoordig zouden we het anders doen, maar Ungers publicatie van dit later verloren gegane document toont aan dat het transcriberen en publiceren van handschriften van groot belang is. Transcriberen en digitaal publiceren stelt ze veilig.

Bram le Clercq 2022

Statuut rederijkerskamer Sinte Anna te Middelburg, 1484.

Transcriptie door Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd. Eerste deel, p. 137 – 140; 's-Gravenhage, 1923.*

No. 85 – 1484.

No. 85. *Ordonnantie voor de rederijkerskamer.*

1484 Januari 9.

Naar sindsdien verloren afschrift gedrukt: Zeeuwsch Jaarboekje en Middelburgsche naamwijzer 1858, Mengelwerk p. 5 vlg.

Wy bailliu, burchmeesters, scepenen ende raidt der stede van Middelburch in Zeelandt doen condt allen denghenen, die desen jegenwoirdigen briefff zullen zien of hoeren lezen, dat wy mit goeden voirzienigen wille ende eendrachtelic geconsenteert hebben ende consenteren den gemeenen gezellen van der rethoryke binnen Middelburch, van sinte Anna genaemt, die wy daertoe geordineert ende gestelt hebben, ende den deken mit zynen gezworen daertoe bevel gegeven hebben om meer gezelle tontfangene, diet gilde begerende zijn, een willecore ende ordonantie, waermede zy haer rethoryke houden ende hanteren zullen ende dat al in de vormen ende manieren, als hierna gescreven staet.

(1). In den eersten, zoe wye in desen voirschr. geselscape comen wille, die zal hemzelven presenteren den deken ende zijn gezworen ende begheren ontfangen te zyne; ende dat soe sal den deken den cnape van der rethorycken bevel geven op zynen eedt den gemeenen geselscape te spreken ende elke bysondere, oft hem belieft dat men alsulcken persoen ontfanckt; ende dat van den cnape angebrocht wezende op zynen eedt, datter nyemant tegens en zy, soe sal den deken dien persoen ontfangen in presentie van zynen gezworen, alzo verre als hy nuttelick ende profytelick is toten gilde, met condiciën dat hy leggen sal onder den deken voor incomstegeldt 8 gr. ende den cnape eenen groten, of hebbende des dekens gemoede daerof, welcke 8 gr. liggen zullen in ostagen van alzulcke costen, als binnen den tyde dat den deken zijn rekeninge doet van de costen, die by den gemeenen gezellen gedaen zullen wesen tot profijt van den gilde, op avontuere of die deken gebreck mochte hebben van zijn gildebroeders om zijn costen te gecrigen, die daer gedaen zouden wesen; ende by gebreke van dien, soe zal den deken zijn gebreck mogen halen aen die penningen, die onder hem gelegd zijn. Maer waert sake dat die costen meer dragen dan de 8 gr., die sal den deken inpanden met rechte van den persoen, daert gebreck an ware, ende absenteren hemluyden geheel van den gilde; ende bleven daer eenige penningen over, daer en souden sy geene bate of hebben, maer soude den gemeenen gilde te bate comen. Ende waert zake dat eenich gildebroeder oflivich worde binnen den tyde, dat hy int gilde ware, soe sal hy den gilde besetten zijn pallore, ende daervoren sullen die gemeene gezellen hem sculdich wezen ter aerden te draghen, een ygelick met zijn pallore, ende des anderendaechs daerna, soe sal den deken, alsdan wezende, gehouden wezen een memorie te doene van eene singende misse van requiem van die pennynge, die onder hem liggen, ende in die memorie, soe sal elc gildebroeder gehouden wezen te comen offeren ende hoeren die misse met zijn palore, op die boete van 2 gr. VI. ende dat alsoeverre, als hem die wete gedaen is van der gilde knape, hem

en lette zake of zin, die hy bethoonen mochte. Ende wat pennynge van incomste, die den deken ontfanckt, die zal hy sculdich wezen den nyen deken, als hy gemaect is, over te leveren ende rekeninge daerof te doene. Ende wye daeruyt gaen wille, die sal den gilde geven 20 gr. ende sijn pallore.

(2). Item, soe wat den deken mitten gezworen overeendragen ende ordineren tot profyte van den gilde voirschr., dat zullen al die gildebroeders volgen ende consenteren; ende waert sake datter yemant van den gildebroeders voirschr. tegensseyden ende nyet volgen wilde, die sal verbueren 5 gr. tot driewerven toe; ende dat sal den deken mit zynen gezworen inpanden, soe wanneer dattet gevele.

(3). Item, soe wanneer dat eenighe van buyten binnen Middelburch comen spelen batementen oft wapenspelen in die eere van der stede ende der gilde voirschr., soe wes costen dan gedaen worden by den deken ende gezworen oerbaerlick, dat zullen zy alle gemeene gelden, die int gilde sijn.

(4). Item, men sal alle jare houwen die gildefeeste by den deken ende gezworen mitten gemeene gezellen des Sondaechs na sinte Annen dach ¹⁾; ende wes costen op dien dach gedaen worden, die zullen zy alle broederlick gelden.

(5). Item, van allen ontfange ende uitgeven, wes by den deken ontfangen ende uitgegeven is, daer sal hy of sculdich wezen rekeninge te doen tweewerven tsjaers, te wetene terstont als daer eenen nyeuwen deken gemaect is ende op sinte Annen dach voirschr. ¹⁾ of des anderen daechs daerna; ende wes costen dan gerekent worden op die gemeene gesellen by deken ende gezworen, ende die rekenynges gesloten zijnde, soe sullen zy sculdich sijn te betalene eer die een rekenynges die ander genaect, of hebbende den deken sijn gemoede, op die verbuerte van den gilde alsboven.

(6). Item, soe sal een ygelick gildebroeder een pallore doen maken van eene tabbaert of tghene, dat by den deken ende gezworen geordineert wordt mitter divisien van der rol, telcken drie jaer eens ten mynsten, tenware oft eer by den deken ende gezworen geordineert worde; ende dat een ygelick op sijn selfs cost, alsoe costelick als hy wille, ende dat op die boete van een pondt zwarten.

(7). Soe wes priesters oft wethouders, die in dit voirschr. gilde waren, daer zullen deken ende gezworen mede mogen dispenseren van zekeren poincten, dier instaan, als van der palloren te dragen ende van te spelen.

(8). Item, soe en sal men die gildebroeders haer pallore met gheenen rechte voor eenige scult mogen afwinnen, tenware dat zy dat laken noch sculdich waren often borduerwercker.

(9). Item, soe en sal nyemant met sijn pallore in stoven noch in bourdeelen gaen noch in taveernen tot eenigen dobbelspelen of droncken drincken, noch gheenderhande spel spelen, tenwaere scaetsen, bal slaen of schieten; ende indien men dat bevonde of goet doen mochte, die zoude verbueren sijn pallore.

(10). Item, soe en sal nyement in velde noch in wegen wezen van den gildebroeders met sijn pallore, daer eenige dootslagen geschien, op die verborenesse van sijn pallore ende op die correctie alsboven.

(11). Item, soe en sal nyement van den gildebroeders sijn pallore in die Lombaerde dragen, op die verbuernisse van der pallore ende op die correctie alsvoeren.

(12). Item op den Ommeganckdach, soe en sal den deken ende gezworen die gemeen gesellen doen ontbieden met haren knape, met hemluyden te gaen offeren, gelijk andere ambochten

doen, elc met sire pallore, op die boete van 2 gr., hem en lette zake of zin, die hy bethoonen mochte.

(13). Item, soe sullen die deken ende gezwoeren metten gemeenen gesellen ordineren ende stellen eene kolve, om alle Sondaeg te vergaderen op haer camere, ende die kolve die sullen houwen twee gesellen tsamen met condiciën, dat sy geven zullen den gemeenen gesellen, die daer comen, te verdryncken elx 3 gr.; ende daertoe sullen die gesellen voert verdryncken, die daer present zijn, alsoevele alst hem belieft. Maer die colfhouwers sullen gehouden wesen selve daer te comen om haer colve te houden, op die boete van 2 gr. ende niettemyn gehouden te wesen in die boete van 3 gr. te gevene, hem en lette zake oft zin, die hy bethoonen mochte; des sal die knape van tevooren seggen, wanneert haer gebuert is.

(14). Item, als die gemeen gesellen vergadert zijn op die camer of anders, soe en sal nyemant van den gildebroeders eenige andere personen, die int gilde nyet en zijn, onder die gesellen mitbringen, tensy by consente van den gesellen, die vergadert zijn, op die boete van 2 gr.; desgelijcx en sullen die gildebroeders, als zy tsamen vergadert zijn, gheenderhande spil spelen, op die boete van 5 gr.

(15). Item, soe wat gildebroeder, die van den deken ende gezwoeren geordineert ware tot eenige personagen te spelen, tzy batementen oft staende spelen, ende hy die nyet spelen en woude, maer woude spelen een personage, die hem liefde, tzy of hy daer wel of qualic toe diende, die zoude verbueren 1 pondt zwarten soe dicwils, als hy dat weygerde.

(16). Item, soe en sullen gheen gildebroeders gheenrehande wagenspel spelen, daer zy de gilde eenigen oncost af zouden willen rekenen, tenzy dat die personage geordineert ende weygerende zy (?) van den deken ende gezwoeren, op die boete van 5 gr.

(17). Item, soe sullen bailliu, burchmeesters ende scepenen alle jare in dit voirsr. gilde deken ende gezwoeren maken ende eenen gildeknapen, gelijk men in andere gilden doet.

(18). Item, wes woorden oft geschillen, die geschien oft gevallen mochten tusschen der gezellen van der rethoriken op hare camere of andersins, dat zy vergadert zijn, dat sal die deken mitten gezwoeren berechten mogen, uuytgesteken diefte te tyedene oft andere oneerbaer woerden oft fayten yemant an te seggen, daer men nae der stede recht sculdich is beteringe of te doene.

(19). Item, soe wye by den deken van der gilde knape ontboden wordt om profijt des gilden voirsr. ende daer nyet en quame, die sal verbueren 2 gr., hem en lette zake of zin, die hy bethoonen mochte; item, soe wat batementen of staende spelen, die by den deken ende gezwoeren gespeelt sullen worden, wes costen daer gevallen, die sullen zy al broederlick gelden, die int voirsr. gilde zijn.

(20). Item, waert zake dat yemant van den gildebroeders eenige personagen annemen te spelen, het ware staende spel of batement, ende op dien dach dat ment spelen zoude, nyet wilde, die sal verbueren int staende spel 3 pondt zwarten ende int wagenspel of batement een pondt zwarten.

(21). Item, zoe wanneer eenich spel, tzy staende spel of batement, uytgegeven wort by deken ende gezwoeren ende dieghene, die daertoe genomen zijn te spelen by den gildeknapen uyt bevelen van den deken, gedaen wesende eene kenlicke wete omme te comen teenre zekerder uure ter plaetse, daer die knape seggen sal, om aldaer dat spel oft batement te proeven, dieghene, die daerin overhorich ende verzuymelick ware, sal verbueren alzoec dicwils, als hy daertoe vermaent wort, in staende spel 5 gr. ende int batement 2 gr., hem en lette zake oft zin,

die hy bethoonen mochte.

(22). Item, soe wes boeten in dese voirscr. gilde verbuert worden, die sal den deken metten gezworen inwinnen, ende daerof sal die heer hebben een vierdeel, die stede een vierdeel, den deken ende gezworen een vierdeel ende een vierdeel in den bus. Ende oft in dese voirscr. punten, willecuere ende ordinantie eenige duysternisse oft gechil gebuerde, dat houden wy bailliu, burchmeesters ende scepenen tot onsen verclaren, ende sal gedueren tot onsen wederseggen.

In oirconden der waerheyt, soe hebben wy bailliu, burchmeesters ende scepenen voirscr. onsen zegel van zaken hieran doen hangen. Gedaen anno XIIIIC drientachtich den IX^{en} dach in Januario.